

Crònica de les celebracions a Palma amb motiu del XVI centenari de l'edicte de Milà (313-1913)

Jordi Vidal Reynés

Com a edicte de Milà es coneix el decret de tolerància religiosa establert pels emperadors Constantí i Licini el mes de març de l'any 313, en realitat un conjunt de normes que garantien la llibertat de culte a l'imperi i tornaven els béns eclesiàstics confiscats¹. Significà la fi de les persecucions i l'inici d'una organització oficial de l'Església. El XVI centenari d'aquest esdeveniment (313-1913) se celebrà per iniciativa de papa Pius X (1903-1914) i l'empenta decidida del bisbe de Mallorca Pere Joan Campins (1898-1915)². Les festes començaren a Palma dia 6 d'abril i acabaren el 4 de maig de 1913³. Les principals fonts per fer aquest estudi introductori han estat el *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Mallorca* (BOOM) així com els diaris *La Almudaina* de Palma i l'hemeroteca electrònica de l'ABC de Madrid. Les dades biogràfiques dels músics mallorquins són extretes de *Compositors de les Illes Balears* de Joan Parets, Pere Estelrich i Gabriel Massot i Muntaner, del Comitè de Recerca i Documentació Històrico-musical de Mallorca (Pollença, 2000) i dels conferencians de la *Gran enciclopèdia de Mallorca* (GEM). Sabrem qui varen ser els membres de les juntes organitzadores, els principals actes religiosos, culturals i esportius que se celebraren llavors a Palma, qui varen ser els oradors, fins i tot els equips de futbol que competiren durant dos mesos al velòdrom de Tirador. Durant unes setmanes hi va haver misses solemnes amb els seus respectius sermons des de la trona, un cicle de conferències sobre la figura de Constantí el Gran, concerts, processons, peregrinacions, participació de congregacions religioses, autoritats, membres del catolicisme social, senyorettes de l'alta societat, d'escolars i en general de la societat mallorquina de l'època. El bisbe va aprofitar els esdeveniments per crear l'Associació d'exploradors Catòlics adreçada als joves de tota Mallorca.

El mes d'abril el bisbe Campins publicà una magnífica *Carta pastoral sobre la paz de la Iglesia y el XVI Centenario del Edicto de Milán*, un acurat tractat de

---

¹ Constantí el Gran, emperador romà (306-337), fill de Constanci Clor i Helena, convertida al cristianisme (i segons la tradició qui va trobar la vera creu); Licini, també emperador (313-324), fou executat per ordre de Constantí.

² Pere Joan Campins Barceló (Palma 1856-1915) destacà per les seves actuacions en el Seminari, la reordenació de les parròquies de Mallorca, el cant i la litúrgia, el catecisme, culte a l'Eucaristia, restauració de la Seu, Santuari de Lluc, acció social, etc. Creà l'Arxiu eclesiàstic (1899) i el Museu Diocesà (inaugurat el 1914). A part de la Pau de Milà, visqué el VII centenari de la naixença de Jaume I (1908), el sisè centenari de la mort de Jaume II (1911) i el segon centenari del natalici de fra Juníper Serra (1913). Vegeu la bibliografia.

³ També hi va haver celebracions a Roma, Madrid i Barcelona: ABC, 27.2.1913, 16.4.1913, 3.5.1913, respectivament.

filosofia de la Història de l'Església⁴, i la *Circular* corresponent⁵ tot seguint les directrius papals aparegudes sota el títol de *Litterae apostolicae. Indicitur universale lubilaeum in memoriam pacis a Constantino Magno imperatore Ecclesiae datae*⁶. El jubileu universal signat pel papa Pius X i l'edicte corresponent del bisbe varen ser publicats amb data de 30 de març de 1913⁷; s'hi explicaven els actes a realitzar en memòria de la pau dada a l'Església per l'emperador Constantí: primer confessar i combregar; segon, visitar sis vegades la Catedral basílica, l'església parroquial de cadascun o el Santuari de Nostra Senyora de Lluc; tercer, donar una almoïna als pobres o a alguna obra pietosa. Els resos recomanats eren cinc parenostres, un *Ave Maria* i el *Gloria Patri*. El jubileu finalitzava el 8 de desembre, dia de la Immaculada.

El 9 de gener de 1913 ja s'havien constituïts els òrgans dirigents de les commemoracions, formats per elements conservadors de la ciutat. El Comitè executiu presidit pel bisbe i un delegat episcopal, Maties Company, canonge de la Seu que tenia aleshores el càrrec de xantre; el secretari Antoni Moncada⁸ i cinc vocals: Mariano Barceló, Agustí Clar, Mariano Morell, Francisco Vidal Sureda i Juan Cervera⁹; una Junta organitzadora presidida per mossèn Francesc Sureda i Blanes, amb tres vicepresidents: Joan Aguiló¹⁰, Nicolás Cotoner i Josep Font Arbós; dos secretaris: Antoni Moncada i Fernando de Oleza; dos tesorers: Mariano Morell i Mariano Barceló i quinze vocals; una Junta consultiva presidida per Gabriel Massanet i Verd, dos vicepresidents: Joaquín Gual de Torrella i Josep de Nouvilas, a més de setze vocals, entre els quals alguns religiosos com el jesuïta P. Guillem Vives, fundador (1907) del Patronat Obrer¹¹; finalment existia una Junta de Damas encarregada de recaptar fons per a la celebració de les festes cíviques del centenari; la

---

⁴ BOOM LIII n. 8, 24.4.1913, p. 93-111, reproduït a *La Almudaina*, 25, 26 i 27.4.1913 i editat també en separata.

⁵ BOOM LIII n. 8, p. 112.

⁶ BOOM LIII n. 10, 17.5.1913, p. 117-121.

⁷ *Se publica el Jubileo universal en memoria de la paz dada a la Iglesia por el Emperador Constantino el Grande*: BOOM LIII n. 10, 17.5.1913, p. 121-126; l'edicte a la p. 126-128; *ABC*, 25.3.1913.

⁸ Antoni Moncada Cànaves de Mossa (Palma 1896-1954), advocat i diputat provincial pel partit Conservador: *Diario de Mallorca*, 7.7.1954 (nota necrològica).

⁹ *La Almudaina*, 4.1.1913.

¹⁰ Joan Aguiló Valentí (Palma 1867-1932), advocat i polític, membre del partit Conservador, aleshores diputat provincial. Va ser batle de Palma (1927-1930) durant la dictadura de Primo de Rivera: GEM 1, 47.

¹¹ BOOM LIII n. 10, p. 139-140; aquestes juntes se reuniren per primera vegada al local del Centre de Defensa Social al carrer dels Moliners de Palma: *La Almudaina*, 4.1.1913.

formaven dones de l'alta societat de Palma i es constituí al domicili dels marquesos de Zayas¹². Se'n va pensar encarregar un himne del centenari a Miquel Costa i Llobera (lletra) i al P. Luis de Villalba, agustí (música), que no hem pogut localitzar i se convidà a les congregacions de Maó i Eivissa a participar-hi¹³.

A la *Crònica* de la diòcesi del Butlletí Eclesiàstic corresponent als mesos d'abril i mag de 1913¹⁴ podem conèixer els diferents actes corresponents a les festes commemoratives del centenari de la promulgació de l'edicte de Milà de 313 que varen començar el mateix dia 6 d'abril amb una funció religiosa a la parròquia de Santa Creu. Hi assistiren el bisbe de Mallorca, mossèn Maties Company i Bartomeu Pascual, lectoral, com a autoritats eclesiàstiques; participaren a una processó els membres de les juntes i nombroses associacions, amb els seus respectius estendards, entre les quals les Congregacions Marianes de Montision, els Hostalets, raval de Santa Catalina i del Patronat Obrer; Felicitación Sabatina, de la parròquia de Sant Nicolau; Asociación de Seglares Católicos del Sagrado Corazón; Adoración Nocturna (Sant Felip Neri); Hermandad de la Merced; membres del Sindicat Catòlic Obrer, Centre de Defensa Social¹⁵, Cercles Obrers Catòlics de Palma i del raval de Santa Catalina, Adoración y Vela, Tarsicios, Archicofradía de Nuestra Señora de la Correa (església del Socors), etc. A continuació hi va haver exposició del *Lignum Crucis* a l'alta major, actuació de la *Schola Cantorum* franciscana, que interpretà el *Vexilla Regis* de Kaspar Ett i el *Credo* de la *Missa brevis* de Palestrina; mossèn Josep Auba predicà un sermó i finalment el bisbe beneí els fidels congregats al temple¹⁶. L'horabaixa s'iniciava al velòdrom de Tirador un torneig de *foot-ball* entre diferents *teams* escolars: Alfonso XIII, Palmesano, Castellano, Mariano, Veloz i Progreso.¹⁷

Per aquests actes el bisbe de Mallorca va rebre un telegrama de felicitació del papa.

---

¹² *La Almudaina*, 9.1.1913.

¹³ *La Almudaina*, 4.1.1913.

¹⁴ BOOM LIII n. 10, p. 139-143.

¹⁵ El Centre o Comitè de Defensa Social s'havia creat el desembre de 1904 i tenia com a objectiu la lluita contra el desordre i la corrupció. Era de caràcter tradicionalista, regeneracionista conservador: Fullana, P., *El moviment catòlic a Mallorca (1875.-1912)*. Montserrat, 1994, p. 575-576; GEM 3, 255.

¹⁶ *La Almudaina*, 7.4.1913; Kaspar Ett, compositor alemany de música sacra (1788-1847); Palestrina, compositor italià (1525-1594), va escriure 105 misses.

¹⁷ Aquest Alfonso XIII no té res a veure amb la Real Sociedad Alfonso XIII (més endavant CD Mallorca) que se fundà el 1916.

El 13 d'abril s'inicià un cicle de conferències en el Centre de Defensa Social, la primera de les quals, la del coronel Josep de Nouvilas sobre Constantí¹⁸. El local es trobava adornat amb els escuts dels pobles de Mallorca. Se completà la vetllada amb un recital: Dansa a quatre mans de Saint-Saëns, *Minué* i *Rondó* de Mozart (Joan i Eugeni Aguiló al piano); dues romances de sarsuela i un *Ave Maria* de Miquel Marqués interpretades per Jordi Fortuny (amb mossèn Gabriel Miralles al piano)¹⁹. El dia 15 Joan Lluís Estelrich²⁰, catedràtic de l'Institut General i Tècnic, parlà sobre l'obra de Calderón *La lepra de Constantino*; un quintet de corda interpretà fragments de *L'arlesienne* (Bizet), i de Lohengrin (Wagner)²¹. El 17 va ser el torn d'Antoni Sancho²², professor del Seminari, que dissertà sobre el triomf de l'Església. Joan Sastre interpretà, acompanyat al piano per Bernat Salas, obres de Verdi, Grieg i Meyerbeer²³.

La darrera conferència sobre l'edecte la realitzà mossèn Francesc Sureda Blanes el dia 20 d'abril, aquesta vegada al Patronat Obrer i en substitució de Josep Font Arbós²⁴. Hi va haver un recital de poesia i hi actuà la coral del Patronat. S'hi varen repartir regals entre els nins de catequesi²⁵.

---

¹⁸ Josep de Nouvilas i de Vilar (Maó 1856-Palma 1931), militar. El 1911 ascendí a coronel i es feu càrrec del regiment d'infanteria Palma 61 (1911-1917). Va ser autor de nombrosos articles d'actualitat: GEM 12, 17-18.

¹⁹ *La Almudaina*, 15.4.1913; Jordi Fortuny Moragues (Palma 1876-1962), baix. Debutà el 1897 i prengué part a moltes funcions benèfiques i commemoratives: GEM 6, 38. Pere Miquel Marquès Garcia (Palma 1843-1918), autor de sarsueles com *El anillo de hierro* i d'una *Cantata a Ramon Llull*; Gabriel Miralles Pocoví (Montuïri 1855-Randa 1940), sacerdot, organista i compositor.

²⁰ Joan Lluís Estelrich Perelló (Artà 1856-Palma 1923), assagista, poeta i traductor, llicenciat en dret i catedràtic de literatura, fou contrari a la Renaixença al regionalisme polític: GEM 5, 131.

²¹ *La Almudaina*, 16.4.1913.

²² Antoni Sancho Nebot (Son Servera 1884-Palma 1961), prevere, escriptor i músic. Fou professor de filosofia, de cant gregorià i de teologia al Seminari de Mallorca, mestre de capella de la Seu. Fou un destacat orador: GEM 15, 103-104.

²³ *La Almudaina*, 18.4.1913; Joan Sastre Riutort (Santa Eugènia 1883-Honduras 1949), religiós de l'orde de Sant Vicenç de Paül, s'ordenà de prevere a Barcelona (1909). Fou bisbe i missioner: GEM 16, 38; Bernat Salas Seguí (Campanet 1874-Palma 1932), sacerdot, organista i compositor.

²⁴ Francesc Sureda Blanes (Artà 1888-Palma 1955), teòleg i lul·lista, llicenciat en dret. El 1912 s'ordenà de prevere. Fou capellà castrense: GEM 17, 60; Josep Font Arbós (Palma 1886-1964), polític i eclesiàstic, llicenciat en dret, destacat orador. Fou regidor de l'ajuntament de Palma (1911-1918) pel partit Conservador: GEM 19, 30.

²⁵ *La Almudaina*, 21.4.1913.

El 27 d'abril s'organitzà una peregrinació al santuari de la Nostra Senyora de Sant salvador (Felanitx) amb sermons del P. Miquel Rosselló, dels Sagrats Cors i del P. Bartomeu Caldentey, teatí.

El 30 d'abril se celebrà una vetllada literària i musical de caràcter benèfic al Teatre Principal de Palma, amb l'actuació de Joan Aguiló, que parlà de les persecucions, i de Bonaventura Barceló²⁶, que relatà les seves impressions d'un viatge a Roma; també se realitzà la lectura de l'Edicte de Milà²⁷, un recital de Jordi Fortuny (acompanyat al piano per Miralles), que interpretà el pròleg d'*I pagliacci* (Leoncavallo), una cavatina d'*Il Barbiere de Siviglia* (Rossini), l'*Ave Maria* de Miquel Marquès i una serenata de Tànhäuser (Wagner). A continuació se representà *La lepra de Constantino*, auto sacramental de Pedro Calderón de la Barca (1600-1681). Hi va assistir molt de públic²⁸.

Dissabte 3 de maig, festivitat de la Invenció de la Santa Creu, la ciutat mostrà els balcons il·luminats amb alimares. La Junta de Damas repartí senalles amb aliments als pobres, tocà la banda del Regiment d'infanteria davant les autoritats eclesiàstiques i militars²⁹.

Els actes del centenari finalitzaren amb la missa pontifical celebrada el 4 de maig en una Catedral il·luminada amb llum artificial i amb l'assistència del bisbe Campins, de l'arquebisbe de Saragossa, Juan Soldevila, els regidors de l'ajuntament de Palma i nombrosos fidels. Concelebraren cinc sacerdots i tots els al·lots havien de combregar i resar en record dels nins màrtirs. S'interpretà una missa *de Angelis* dirigida per Antoni Sancho i amb Bernat Salas a l'orgue. El sermó va ser responsabilitat del vicari d'Orient mossèn Nicolau Saggese. A l'horabaixa se celebrà un festival esportiu al velòdrom de Tirador amb la participació de diferents entitats com el Colegio Castellano, el Colegio Español, Padres Agustinos, Patronato Obrero, Hermanos de la Salle i Escuela Bella; a continuació s'organitzà una cavalcada automobilista. El vespre s'inicià una processió des del portal de l'Almoina al portal major de la Seu amb la participació del Governador Civil (Mariano de la Vega Inclán y Fuster), diferents associacions pietoses, els membres de les juntes, els *maestranes* d'uniforme, militars, regidors de Palma, representants de l'obrerisme catòlic, de la Creu

---

²⁶ Bonaventura Barceló Ramis (Palma 1845-1921) fou canonge arxiprest (1905): GEM 18, 322

²⁷ Si bé no se conserva l'edicte l'original, existeix una versió una mica posterior de l'escriptor cristià Lactanci (260-325): *Nos Constantino y Licinio Augusto, reunidos en Milán...* ABC, 29.4.1913; *Enciclopedia Espasa* 35, 200-201

²⁸ *La Almudaina*, 30.4.1913 i 1.5.1913.

²⁹ A les senalles hi havia una lliura de carn, una de pa, mig quilo d'arròs, dues taronges i dos ous: *La Almudaina*, 4.5.1913.

Roja, del Cabildo i del clergat diocesà. S'estrenà un tedèum compost per Miquel Marquès. En el Born hi va haver música i focs d'artifici³⁰.

L'arquebisbe de Saragossa va realitzar unes excursions abans de tornar cap a la Península. Acompanyat de les autoritats religioses de Mallorca visità el dia 5 Manacor i les coves dels Hams i del Drac; el 6 visità Lluc i l'endemà Valldemossa, pàtria de la Beata Catalina Tomàs, la Cartoixa, Miramar, Deià i Sóller. A Miramar s'entrevista amb l'Arxiduc Lluís Salvador. Després salpà cap a Barcelona en el vapor Jaime II³¹.

Agraïments

Biblioteca Bartomeu March, diari *ABC* de Madrid, Antoni Nadal, Pere Fullana, Joan Parets, Jaume Bover, Bernat Cifre; Baltasar Coll (*in memoriam*).

Bibliografia

Carta pastoral del Ilmo. Sr. D. Pedro J. Campins Barceló Obispo de Mallorca sobre la Paz de la Iglesia y el XVI Centenario del Edicto de Milán, [Palma], 1913.

“Constantino el Grande”. *Correo Mariano* (Palma) núm. 72-79 (1912-1913).

“Notas biográficas del Ilmo. y Rdm. Sr. D. Pedro Juan Campins Barceló Obispo de Mallorca. BOOM (Palma) LV (1915) p. 127-189.

---

³⁰ *La Almudaina*, 5.5.1913; els *maestranter*s eren membres de l'aristocràcia de Palma: Gual de Torella, Truyols, Ramis de Ayreflor, marquès del Palmer, marquès de Casa Desbrull, marquès de la Torre, comte d'Espanya, comte de Montenegro.

³¹ *La Almudaina*, 6.5.1913, 8.5.1913.

Alcover, A.M., *Vida el Rdm. i Illm. Sr. D. Pere Joan Campins i Barceló bisbe de Mallorca*. Ciutat de Mallorca, 1915.

Amengual, J.; Fullana, P., *L'Església de Mallorca i la contemporaneïtat*. Documenta Balear, Palma, 2003.

Coll, B., "Els escrits pastorals de Pere Joan Campins i Barceló, bisbe de Mallorca (1898-1915)". *Randa* (Barcelona) 50 (2003), p. 133-158.

Del Coliseo al Vaticano. Claves del cristianismo primitivo. Fundación Lara, Sevilla, 2005.

Fullana, P., *El moviment Catòlic a Mallorca (1875-1912)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994.

Johnson, P., *Historia del Cristianismo*, Vergara, Barcelona, 2004.

Mateu, G., *Obispos de Mallorca*. Cort, Palma, 1985.

Parets, J., *et al.*, *Compositors de les Illes Balears*, El Gall, Pollença, 2000.

Thomàs, J.; Parets, J., *Breu història musical de les Illes Balears*. Palma, 1989.

Xamena, P.; Riera, F., *Història de l'Església de Mallorca*, Moll, Palma, 1986.

Enciclopedia universal ilustrada. Espasa-Calpe, Barcelona, 1905-1930

Gran enciclopèdia catalana, Barcelona, 1977.

Gran enciclopèdia de Mallorca, Palma, 1988-2005.